

Rapport

efter kvalitetsgranskning av Rätten till
utbildning – grundskolans arbete för att främja
närvaro och motverka frånvaro så att elever fullgör
sin utbildning i Thunmanskolan i Knivsta kommun

Innehåll

Inledning

Bakgrundsuppgifter om Thunmanskolan

Resultat

Syfte och frågeställningar

Metod och material

Inledning

Skolinspektionen genomför under läsåret 2012-2013 en kvalitetsgranskning av Rätten till utbildning - Grundskolans arbete för att främja närvaro och motverka frånvaro så att elever fullgör sin utbildning. Kvalitetsgranskningen är inriktad på årskurserna 6-9. Granskningen vid Thunmanskolan i Knivsta kommun ingår i detta projekt.

Thunmanskolan besöktes den 21-22 november 2012. Ansvariga inspektörer var utredarna Kjell Gyllenswärd och Henrik Dahl. I denna rapport redovisar inspektörerna sina iakttagelser, analyser och bedömningar. Förutom en redogörelse av kvalitetsgranskningens resultat ges även en kort beskrivning av granskningens syfte, frågeställningar och genomförande.

Kvalitetsgranskningen av Rätten till utbildning - Grundskolans arbete för att främja närvaro och motverka frånvaro så att elever fullgör sin utbildning omfattar 20 skolor och huvudmän.

När kvalitetsgranskningen är avslutad i sin helhet redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport. För de skolor och huvudmän som ingått i granskningen ger rapporten en referensram och en möjlighet till jämförelse med förhållanden på andra skolor och huvudmän. Det enskilda beslutet kan därmed sättas in i ett större sammanhang.

Bakgrundsuppgifter om Thunmanskolan

Thunmanskolan ligger centralt i Knivsta tätort och har 420 elever. Utbildningen omfattar grundskola årskurs 4-9. Skolan leds av en rektor. Lärarna är organiserade i fyra arbetslag. Varje arbetslag leds av en arbetslagsledare vilka tillsammans med rektor utgör skolans ledningsgrupp. I årskurs 4-6 har klasserna en eller två klasslärare och i årskurs 7-9 har varje klass två eller tre mentorer.

I årskurs 7-9 bedrivs merparten av undervisningen av undervisande lärare inom arbetslaget. Varje klass har ett eget hemklassrum. I årskurs 4-6 har man klasstid/mentorstid vid behov och i årskurs 7-9 har samtliga klasser mentorstid varje vecka.

Elevhälsoteamets personal är organiserade i en central elevhälsa som riktar sina insatser till alla kommunens förskolor och skolor, även enskilda förskolor och fristående skolor. Den centrala elevhälsan består av skolläkare, skolsköterskor, specialpedagoger, psykologer och kuratorer som också ingår i Thunmanskolans lokala elevhälsoteam. Thunmanskolan har dessutom en specialpedagog som är anställd på skolan. Elevhälsoteamet på Thunmanskolan består av rektor, kurator, psykolog, skolsköterska, specialpedagog.

Av skolans redovisning av genomsnittlig ogiltig frånvaro för de senaste två månaderna framgår att ett fåtal elever har haft en frånvaro om 2-4 timmar/vecka och att ett fåtal elever har haft en frånvaro över 4 timmar/vecka. Vidare framgår att det på skolan endast finns någon enstaka elev med lång sammanhängande frånvaro.

Resultat

Främjande och förebyggande arbete

*Skollagen*¹ anger att utbildningen ska utformas på ett sådant sätt att alla elever tillförsäkras en skolmiljö som präglas av trygghet och studiero. För eleverna ska det finnas personal inom elevhälsan som arbetar förebyggande och hälsofrämjande och stödjer elevernas utveckling mot målen. Enligt *Skolverkets allmänna råd*² innebär främjande insatser att skolan arbetar övergripande och förebyggande för att öka elevernas närvaro och minimera frånvaron i utbildningen. *Forskning och beprövad erfarenhet*³ pekar på att elevernas arbetsmiljö har betydelse för att motverka att frånvaro uppstår. För barn och ungdomar som lever i utsatta situationer är skolans arbete för att främja närvaro av stor betydelse.

Inom bedömningsområdet granskas skolans arbete för att organisationen, lärandemiljön samt den sociala och fysiska miljön ska minimera frånvaron.

¹ Skollag (2010:800)

² Skolverkets allmänna råd (2012): *Arbetet med att främja närvaro och att uppmärksamma, utreda och åtgärda frånvaro i skolan*

³ Skolverket (2010) *Skolfrånvaro och vägen tillbaka. Långvarig ogiltig frånvaro i grundskolan*

Granskningen omfattar också elevernas delaktighet i arbetet. Vidare granskas elevhälsans förebyggande och hälsofrämjande arbete för att stödja elevernas närvaro.

Skolans främjande och förebyggande arbete

I intervjuer med olika elevgrupper, lärare, elevhälsopersonal, elevsamordnare och fritidsledare framkommer att de flesta elever i Thunmanskolan känner sig trygga och trivs på skolan. Personalen har en bra överblick över vad som händer på skolan och skolmiljön är öppen och fri från dolda utrymmen. Atmosfären präglas av ett öppet klimat och tillit till eleverna. På central plats i skolbyggnaden finns en cafeteria som drivs av skolans fritidsledare tillsammans med ett par elever från årskurs 8 efter ett rullande schema. Skolan erbjuder ett brett nätverk för att kunna möta elevers behov av stöd och hjälp. Eleverna vänder sig då i första hand till sina mentorer eller andra undervisande lärare. Men på skolan finns även elevhälsans personal, fritidsledare och elevsamordnare som eleverna anförtror sig till.

I intervju med lärare framkommer att skolan har haft ett stort antal rektorsbyten under de senaste tolv åren, men att nuvarande rektor som arbetat här sedan två år tillbaka har börjat skapa en kontinuitet i det pedagogiska arbetet. I intervju med rektorn framgår att han har stor erfarenhet av arbete med närvarorapportering och att han har en mycket god överblick över den aktuella situationen på Thunmanskolan. Mentorerna har en stor roll för det främjande arbetet. Det framkommer i intervjuer med elevsamordnare och ansvarig administratör för skolans digitala närvarorapporteringssystem "Skola 24", att lärarna generellt tar ett stort ansvar för rapportering av elevers närvaro och frånvaro. Dock har man fått en del fel i rapporteringen när vikarier har undervisat och som inte varit bekanta med rutinerna för närvaro- och frånvarorapporteringen. Dessa fel har dock kunnat rättas till i efterhand.

Elevhälsoteamet på Thunmanskolan har fasta möten varje vecka. Ungefär var sjätte vecka har elevhälsan ett förlängt möte där man har tid avsatt för att analysera elevhälsoteamets arbete utifrån frågeställningarna, har vi gjort rätt saker, vad kan vi göra annorlunda och strategier för framtiden. Under 2012 har skolan med stöd av projektmedel bedrivit ett riktat arbete med en elevsamordnare för att stötta lärarnas arbete kring elevers giltiga och ogiltiga frånvaro. Elevsamordnaren deltar också i elevhälsoteamets möten och går varje vecka igenom alla klassers frånvaro och uppmärksammar om någon elev börjar visa tecken på oroande frånvaro.

Thunmanskolan har generellt få elever med ogiltig frånvaro, men i intervjuer med rektorn, lärare, elevhälsopersonal och elevsamordnare ges en bild med vissa problem kring giltig frånvaro, som är sanktionerad av vårdnadshavare.

Det handlar ibland om att elever inte vill delta i aktiviteterna inom ämnet idrott och hälsa, att elever ibland går hem innan skoldagen är slut för att man känner sig trött och ibland att elever ska resa på semester med sina familjer. I intervju med elever sägs också att ointressanta lektioner med små möjligheter till elevinflytande gör att man kan känna sig trött och går hem, vilket sedan godkänns av vårdnadshavare. I elevintervjuerna ges flera exempel på lektioner som bryter i elevinflytande, elevaktivitet, anpassning efter olika elevers behov och intresse. Några elever anger också att frekventa vikariebyten gör lektionerna mindre bra.

Skolans ledning är medveten om elevernas synpunkter och har under hösten 2012 påbörjat ett omfattande arbete med att försöka utveckla undervisningen genom ett par externa "lärarcoacher". Ett arbete som till en början väckt vissa motsättningar inom lärargrupperna. Intressanta lektioner och att lyckas med skolarbetet tycks vara viktiga faktorer i arbetet för att främja närvaro, enligt intervjuer med eleverna. Vid schemaläggningen tar rektor hänsyn till faktorer som har betydelse för att främja närvaron, till exempel förekommer det knappast några håltimmar. Rektorn berättar att skolan har prioriterat att inte ha lärarlösa lektioner och då ibland fått ta in lärarvikarier som inte varit förberedda för uppdraget.

Skolan har sedan tre år använt det digitala närvarorapporteringssystemet "Skola 24". Vårdnadshavare kan antingen logga in i systemet eller ringa till skolan för att anmäla en elevs frånvaro. Vårdnadshavaren får dagligen ett mejl i de fall en elev har ogiltig frånvaro. Det har enligt fritidsledaren förekommit att elever har ringt in och försökt låtsas vara en förälder för att anmäla en frånvaro som giltig, men det har uppdagats eftersom personalen har god elevkännedom. Rektorn, elevsamordnaren och administratören för Skola 24 har god överblick på all frånvaro genom skolans system. Utifrån elevsamordnarens rapporter varje vecka, får alla berörda på skolan en samlad bild av de elever som börjat uppvisa frånvaro från skolan. Rektorn menar att man måste ha god elevkännedom när man analyserar frånvarostatistiken, eftersom giltig frånvaro kan vara lika oroande som ogiltig för vissa elever. Rektorn säger vidare att det är viktigt att se tidiga signaler på oroande frånvaro och om det finns mönster i frånvaron, till exempel vissa tider eller vissa lektioner. Samma vecka som Skolinspektionen besöker Thunmanskolan har rektorn beslutat om ytterligare skärpning av närvarokontrollen så att vårdnadshavare ska underrättas om ej anmäld frånvaro senast 15 minuter efter respektive lektion. Den mer noggranna frånvarorapporteringen på skolan, har sedan något år tillbaka lett till att frånvaron minskat. Sena ankomster nämns inte som något problem vid skolan och dessa rapporteras också in i systemet med antal minuter, när de förekommer.

På skolan finns specialpedagog samt studie- och yrkesvägledare samt fasta tider för kurator, skolsköterska och psykolog. I intervju med elever säger de att det alltid finns någon vuxen på skolan att vända sig till och att elevhälsans personal är tillgänglig. Elevhälsan arbetar huvudsakligen utifrån uppdrag genom elevhälsoteamets veckomöten men också genom direkt kontakt med elever och vårdnadshavare som söker stöd. I intervju med elevhälsopersonalen framkommer att oroande frånvaro alltid tas upp i elevhälsoteamets möten varje vecka så att tidiga insatser kan göras. Rektorn och elevhälsans personal redogör också för ett utvecklat samarbete med socialtjänsten samt landstingets verksamheter såsom barn- och ungdomspsykiatri och habiliteringen.

Elever och vårdnadshavare görs alltid delaktiga i ett tidigt skede när en elev börjar uppvisa oroande frånvaro, enligt rektorn. Det görs genom samtalsstöd till elever och föräldrar och vid behov organiserad hämtning av elever i hemmet. Detta bekräftas också i intervjuer med elever och elevsamordnare.

Det främjande och förebyggande arbetet för att motverka frånvaro, syns inte i skolans systematiska kvalitetsarbete som årsvis redovisas i en verksamhetsberättelse. Det förekommer inte heller något uttalat generellt främjande arbete för ökad skolnärvaro, tillsammans med elever och vårdnadshavare. Skolan följer dock upp och utvärderar resultatet av det främjande arbetet på skolnivå genom elevhälsoteamets och ledningsgruppens veckovisa möten.

Skolinspektionen bedömer

Skolinspektionen bedömer att Thunmanskolan arbetar med att skapa en miljö för eleverna som främjar närvaro. Av det arbetet som fungerar väl kan nämnas det digitala frånvarohanteringssystemet och tidiga insatser när elever uppvisar en oroande frånvaro.

Enligt *Skolverkets allmänna råd*⁴ bör det främjande arbetet utgå från en regelbunden granskning av den egna verksamhetens organisation och innehåll och baseras på kunskap om de faktorer som främjar elevers lärande och utveckling. För Thunmanskolan innebär det att skolan behöver förbättra uppföljningen av hur olika skolfaktorer som t.ex. olika ämnen, samt elevernas inflytande över undervisningen, påverkar elevernas närvaro samt vid behov göra förändringar för att förbättra förutsättningarna. Skolan behöver också utveckla ett generellt främjande arbete för ökad skolnärvaro, där elever och vårdnadshavare görs delaktiga.

⁴ Skolverkets allmänna råd (2012): *Arbetet med att främja närvaro och att uppmärksamma, utreda och åtgärda frånvaro i skolan*

Utredande och åtgärdande arbete

*Skollagen*⁵ anger att rektorn ska se till att utreda orsaken till frånvaro för elever med hög frånvaro. Rektorn ska vidare vid behov sätta in åtgärder med utgångspunkt i den genomförda utredningen samt följa upp de åtgärder som vidtagits. Enligt *Skolverkets allmänna råd*⁶ syftar utredningen till att ge en bild av orsaken frånvaro. Lärarna bör framför allt fokusera på skolrelaterade orsaker till frånvaron, men också uppmärksamma andra orsaker. Elevhälsans utredning kan omfatta såväl skolrelaterade som andra orsaker.

*Forskning och beprövad erfarenhet*⁷ pekar på att en elevs frånvaro kan bero på faktorer som är kopplade såväl till skolan som utanför skolan. För att kunna utreda och hitta fungerande lösningar för elever med hög frånvaro och komplex problematik måste det finnas en organisation för samverkan mellan skola, socialtjänst och barn- och ungdomspsykiatri. Samverkan med eleven och elevens vårdnadshavare är också av stor betydelse.

Inom bedömningsområdet granskas utredningens och åtgärdernas kvaliteteter samt resultaten av insatta åtgärder på individnivå. Granskningen omfattar även elevers och vårdnadshavares delaktighet. Vidare granskas samarbetet mellan elevhälsans personal och lärarna samt om det finns ett fungerande samarbete över myndighetsgränserna elevhälsa, socialtjänst och hälso- och sjukvård.

Skolans utredande och åtgärdande arbete

Enligt skolans rutiner ska elever anmälas till rektor och elevhälsoteamet så fort en undervisande lärare känner oro för en elevs frånvaro. Genom att elevsamordnaren under projektet som pågår under 2012, veckovis stämmer av all frånvaro med rektor och elevhälsoteamet, så säkerställs denna rutin. Elevsamordnaren arbetar halvtid med detta och har då möjligheter att vid behov åka och hämta elever i hemmet, vilket inte skulle vara möjligt för en schemalagd lärare. I intervju med elevsamordnare och administratören för det digitala frånvarosystemet framkommer att lärarna är noga med att rapportera frånvaro. Rektorn berättar att skolan agerar så fort en elev börjar uppvisa en oroande frånvaro

⁵ Skollag (2010:800)

⁶ Skolverkets allmänna råd (2012): *Arbetet med att främja närvaro och att uppmärksamma, utreda och åtgärda frånvaro i skolan*

⁷ Skolinspektionen (2012) *Litteraturöversikt för kvalitetsgranskningen av skolplikt och rätten till utbildning i grundskolans årskurs 7-9* Skolverket (2010) *Skolfrånvaro och vägen tillbaka Långvarig ogiltig frånvaro i grundskolan*

och att detta är en signal på att något inte är bra. I intervju med lärarna sägs att ogiltig frånvaro inte är något stort problem på skolan och att den ogiltiga frånvaron blir mindre från år till år. I intervju med elevhälsan framkommer att det totalt handlar om 2-3 elever som har hög grad av ogiltig frånvaro.

När en elev börjar uppvisa frånvaro kallar skolan till samtal med elev och föräldrar, elevvårdskonferens och vid behov utredning inför ett eventuellt åtgärdsprogram. Utredningen utgår från undervisningen på organisations-, grupp- och individnivå. Om det av utredningen framkommer att det finns andra orsaker till elevens frånvaro tas kontakter med socialtjänst, habilitering eller BUP. Rektorn uppger att de har ett bra samarbete med socialtjänsten och landstingets berörda verksamheter.

Åtgärdsprogram upprättas vid behov tillsammans med elev och föräldrar. Det är rektor som beslutar om åtgärdsprogram. För de åtgärdsprogram som omfattar ett ämne är det berörd lärare som ansvarar för uppföljning. Om åtgärdsprogrammet omfattar flera ämnen är det elevens mentor som ansvarar för uppföljningen. De elever som vid Skolinspektionens besök uppvisar en oroande frånvaro, omfattas av åtgärdsprogram upprättade i nära samarbete med vårdnadshavare och elev. Åtgärdsprogrammen föregås av dokumenterade elevvårdskonferenser med konkreta åtgärder och med elevens frånvarostatistik som underlag. Åtgärdsprogrammen visar på konkreta insatser och uppföljningar för att öka elevens närvaro och möjligheter att nå kunskapskraven.

Elevhälsoteamets insatser består ofta av handledning, råd och stöd till lärare samt samtal med elever och vårdnadshavare genom skolsköterska, kurator eller psykolog. Åtgärderna kan innebära att en elev ges särskilt stöd genom en lärare eller elevassistent eller att undervisande lärarna vidtar åtgärder under eller i samband med lektionerna.

Lärarna och rektorn beskriver i intervjuer att den oroande frånvaron som är sanktionerad av vårdnadshavarna ibland kan vara svår att arbeta med. Det kan ibland finnas en tendens till att vårdnadshavare för lättvindigt sanktionerar frånvaro, trots att eleven kanske kunde varit i skolan. Det märks tydligare nu när elever riskerar att få ogiltig frånvaro registrerad i terminsbetyget, enligt rektorn. Ibland uppstår också problem när vårdnadshavare begär en längre ledighet för en elev, men då skolan har skäl att avslå ledighetsansökan. Thunmanskolan har skärpt reglerna kring detta och ger inte ledighet när det förekommer viktiga prov eller när en elev riskerar att inte uppnå kunskapskraven. Det förekommer att elever ändå tar ledigt trots att ledigheten inte är beviljad. All ledighet över två dagar på skolan beslutas av rektor.

Skolinspektionen bedömer

Skolinspektionen bedömar att Thunmanskolan har väl fungerande rutiner att utreda, åtgärda och följa upp elevernas undervisning och närvaro. När en elev börjar uppvisa frånvaro kallar skolan till samtal med elev och föräldrar, elevvårdskonferens och ibland utredning inför ett eventuellt åtgärdsprogram. Utredningen utgår från undervisningen på organisations-, grupp- och individnivå. Åtgärdsprogrammen visar på konkreta insatser och uppföljningar för att öka elevens närvaro och möjligheter att nå kunskapskraven. Enligt Skolverkets utredningar har det visat sig att tidig upptäckt och tidiga insatser vid stor ogiltig frånvaro är framgångsfaktorer för att få tillbaka elever i undervisning. Enligt *Skolverkets allmänna råd*⁸ behöver utredningen vid komplicerade elevärenden utformas utifrån en helhetssyn som avser elevens hela skolsituation.

Kvalitetsarbete och uppföljning av resultat

*Skollagen*⁹ anger att rektorn systematiskt och kontinuerligt planera ska planera, följa upp och utveckla utbildningen med inriktningen mot de mål som finns för utbildningen. Enligt *skolverkets allmänna råd*¹⁰ bör skolans analys av frånvaron utgöra underlag för rektorns kvalitetsarbete. *Forskning och beprövad erfarenhet*¹¹ pekar på att ett systematiskt arbete med insamling av frånvarostatistik, analys och åtgärder för tidig upptäckt av elevers frånvaro har betydelse för att öka närvaron.

Inom bedömningsområdet granskas rektorns kvalitetsarbete med fokus på att främja närvaro och motverka frånvaro. Granskningen omfattar skolans uppföljning av frånvaron, analys och åtgärder samt samverkan med vårdnadshavarna och elevernas delaktighet.

⁸ Skolverkets allmänna råd (2012): *Arbetet med att främja närvaro och att uppmärksamma, utreda och åtgärda frånvaro i skolan*

⁹ Skollag (2010:800)

¹⁰ Skolverkets allmänna råd (2012): *Arbetet med att främja närvaro och att uppmärksamma, utreda och åtgärda frånvaro*

¹¹ Skolinspektionen (2012) *Litteraturöversikt för kvalitetsgranskningen av skolplikt och rätten till utbildning i grundskolans årskurs 7-9*

Skolans kvalitetsarbete och uppföljning av resultat

Knivsta kommun håller centralt på att ta fram rutiner för kommunens skolor, för att följa upp ogiltig frånvaro eller annan frånvaro som kan väcka oro. Detta kommer naturligtvis även att omfatta Thunmanskolan men eftersom den centrala elevhälsans medlemmar också ingår i Thunmanskolans lokala elevhälso-team, så finns det redan nu en informationskanal kring dessa frågor till huvudmannen. Thunmanskolan använder sig också av kommunens centrala samverkansdokument med riktlinjer för samarbetet mellan socialtjänsten, förskolan, skolan och fritidsverksamheten. Dessutom drar skolan nytta av det etablerade samarbetet i Uppsala län, mellan landstingets berörda verksamheter, Knivsta kommun och de flesta övriga kommunerna i länet, benämnt VITS (Vardagsnära insatser med tydlig samverkan), för arbetet runt familjer som har barn med koncentrationssvårigheter och uppmärksamhetssvårigheter.

Skolan har generellt en låg frånvaro och har följt upp resultaten av insatta åtgärder för elever med frånvaro. I intervjuer med lärare och elevhälsopersonal bedömer de att elevernas frånvaro minskat under de senaste åren. Skolan har också följt upp giltig frånvaro för att kunna identifiera oroande tecken eller mönster hos elever, som kan kräva insatser.

Skolan har vidare arbetat med att förbättra kvalitetsarbetet genom en administratör som utvecklar rutinerna för det digitala frånvarorapporteringssystemet, en fritidsledare som dagligen arbetar nära eleverna och en elevsamordnare som regelbundet stämmer av frånvaro och vid behov kan hämta elever i hemmet. Därigenom har skolan ett bra nätverk som kompletterar rektorns, lärarnas och elevhälsopersonalens arbete för att främja närvaro. Samarbetet mellan dessa tre funktioner på skolan skapar dessutom en hög grad av kännedom hos skolpersonalen när det gäller enskilda elevers skol- och hemsituation och utgör därmed en viktig grund för skolans arbete att följa upp och motverka frånvaro. Utvärdering av arbetet görs fortlöpande inom ledningsgruppen och på elevhälso-teamets möten. Berörda elever och vårdnadshavare är involverade i arbetet.

Skolan har dock inte följt upp arbetet med att främja närvaro och motverka frånvaro på skolnivå, i det systematiska kvalitetsarbetet och rapporterar inte heller elever med hög frånvaro till huvudmannen.

Skolinspektionen bedömer

Skolan har generellt en låg frånvaro och har följt upp resultaten av insatta åtgärder för elever med frånvaro. Skolinspektionen bedömer dock att det systematiska kvalitetsarbetet på Thunmanskolan behöver förbättras så att det omfattar skolans främjande, utredande och åtgärdande arbete mot frånvaro samt resultatet av detta arbete. Skolan behöver också utarbeta rutiner för att anmäla elever med hög frånvaro till huvudmannen.